

**slovenščina
ni težka**

Jasna Honzak Jahić

KAROLINUM

**slovinščina
není těžká**

**Slovenščina ni težka
Slovinština není těžká**

Jasna Honzak Jahić

Recenzovali:

Prof. PhDr. Hana Gladková, CSc.

Dr. Andrej Šurla

Mgr. Alena Šamonilová

Na zpracování slovníku lingvistické terminologie a slovinsko-českého slovníku se s autorkou podílela a do češtiny přeložila (rovněž předmluvu) Milada K. Nedvěďová.

Vydala Univerzita Karlova v Praze

Nakladatelství Karolinum

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba a zlom Studio Lacerta (www.sazba.cz)

Vydání první

© Univerzita Karlova v Praze, 2014

© Jasna Honzak Jahić, 2014

ISBN 978-80-246-2735-9

ISBN 978-80-246-2769-4 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2016

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

PŘEDMLUVA	11
KRATICE IN ZNAKI	15
OSNOVNI PODATKI O SLOVENSKEM JEZIKU	19
GLASOSLOVJE SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA	31
SLOVENSKI KNJIŽNI FONEMI	31
NAGLAŠEVANJE	31
Naglasno mesto	33
Večnaglasnice	33
Naslonke	34
SAMOGLASNIKI	35
Trajanje in naglašenost samoglasnikov	36
Dolgi naglašeni samoglasniki	36
Kratki naglašeni samoglasniki	37
Kratki nenaglašeni samoglasniki	37
Vaje v izgovoru slovenskih samoglasnikov	37
Slovenska abeceda	42
Vaje	42
ZVOČNIKI	43
Variante zvočnikov	43
Vaje v izgovoru zvočnikov in njihovih položajnih variant	44
Vaje v pisanju zvočnikov	47
NEZVOČNIKI	48
Variante nezvočnikov	49
Premene nezvočnikov po zvonečnosti	49
Vaje v izgovoru nezvočnikov	50
Zapisovanje nezvočnikov	52
Vaje v pisavi nezvočnikov	53
1. LEKCIJA	55
VPRAŠANJA IN ODGOVORI	55
Kaj je to?	55
Kdo je to?	55
Kdo si pa ti?	55
Ali je to miza?	55
Je to knjiga?	56
Ali si študent?	56
Kje je knjiga?	56
Kako se že reče?	56
Pogosta slovenska ženska in moška imena	56
Nekaj slovenskih priimkov	57
NOVE JEZIKOVNE PRVINE	57

Enostavčne povedi (dopolnjevalna, odločevalna vprašanja) -----	57
Osební zaimki v ednini -----	58
Sedanjik brezpriponskih in priponskih glagolov v ednini -----	58
Spol samostalnika -----	59
Sklon samostalnika -----	60
Tožilnik in mestnik ednine s predlogom v (izražanje smeri in kraja) -----	61
Vaje -----	61
2. LEKCIJA -----	69
SREČANJE I -----	69
SREČANJE II -----	70
SREČANJE III -----	70
Kako se že reče? -----	71
Pozdravi in vljudnostni izrazi -----	71
Države, prebivalci, jezik -----	71
NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----	72
Število -----	72
Mesto naglasa -----	73
Tvorba sedanjika brezpriponskih in priponskih glagolov v dvojini in množini -----	73
Brezpriponski glagoli -----	73
Priponski glagoli -----	74
Vrste povedi - enostavčna z vprašalnico kako, večstavčna z veznikom pa -----	74
Raba glagolov vedeti in znati -----	75
Tvorba feminativov -----	75
Vaje -----	75
3. LEKCIJA -----	85
NA ULICI -----	85
MOJ DAN -----	85
Kako se že reče? -----	86
Štejmo do dvajset -----	86
Dnevi v tednu -----	86
NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----	87
Koliko je ura? -----	87
Samostalniki in prislovi s pomenom časa -----	88
Dvojsinske in množinske oblike osebnih zaimkov -----	88
Zanikani sedanjik v ednini, dvojini in množini -----	88
Tožilnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini -----	89
Končnice -----	89
Raba brezpredložnega tožilnika -----	90
Raba predložnega tožilnika -----	91
Vaje -----	92
4. LEKCIJA -----	109
JESENSKO PREMIŠLJEVANJE O MORJU -----	109
Kako se že reče? -----	110
Vreme -----	110
Katera barva ti je všeč? -----	111
Družina, sorodniki -----	111
NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----	112
Vrste pridevnikov in njihove vprašalnice -----	112
Spol in število pridevnika -----	112
Raba pridevnika -----	112
Tvorba lastnostnih prislovov iz pridevnikov -----	113

Raba lastnostnih prislovov -----	113
Mestnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini -----	114
Končnice -----	114
Raba predlogov, vezanih z mestnikom -----	114
Raba povedkovnika rad rada rado -----	114
Raba členkov že, še -----	115
Poved: raba vezalnih veznikov in, pa, ter -----	115
Vaje -----	116

5. LEKCIJA ----- 133

V ZLATI LADJICI ----- 133

V GOSTILNI URŠKA ----- 134

DOMA ----- 134

Kako se že reče? ----- 135

Dober tek! ----- 135

Zajtrk ----- 135

Malica ----- 135

Kosilo ----- 135

Solate ----- 136

Sladice ----- 136

Pijača ----- 136

Štejmo od dvajset naprej ----- 136

Računajmo ----- 136

NOVE JEZIKOVNE PRVINE ----- 137

Rodilnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini ----- 137

Končnice ----- 137

Tvorba rodilnika samostalnikov moškega spola ----- 137

Tvorba rodilnika samostalnikov ženskega spola ----- 138

Tvorba rodilnika samostalnikov ženskega in srednjega spola ----- 138

Raba brezpredložnega rodilnika ----- 139

Prvi premi predmet ----- 139

Zanikani predmet ----- 139

Zanikani osebek ----- 140

Raba predložnega rodilnika ----- 140

Glavni števnik ----- 141

Oblike ----- 141

Ujemanje glavnih števnikov s števničnim in z neštevnim samostalnikom in glagolom ----- 141

Prihodnjik pomožnika biti ----- 143

Raba povedkovnika lahko ----- 143

Vaje ----- 144

6. LEKCIJA ----- 163

LJUBLJANA ----- 163

OPROSTITUTE, PROSIM! KJE JE ... ----- 164

Kako se že reče? ----- 165

Strani neba ----- 165

Smeri poti ----- 165

Promet ----- 165

Prevozna sredstva ----- 165

Postaja (železniška, avtobusna) ----- 166

NOVE JEZIKOVNE PRVINE ----- 166

Orodnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini ----- 166

Končnice ----- 166

Raba orodnika ----- 167

Daljšanje osnove s pripono -ôv- pri samostalnikih moškega spola -----	167
Naglasne in naslonske oblike zaimkov v roditelstvu in tožilstvu -----	168
Oblike -----	168
Raba naglasnih in naslonskih oblik -----	168
Stava zaimenskih naslonk v enostavni povedi -----	169
Stava glagolskih naslonk v enostavni povedi -----	169
Tvorba preteklika in prihodnjika -----	170
Zanikana preteklik in prihodnjik -----	171
Raba preteklika in prihodnjika -----	171
Izražanje prihodnosti s sedanjnikom -----	172
Prenesna raba glagolskega števila -----	172
Zložena poved – protivni vezniki -----	173
Oblike in raba protivnih veznikov -----	173
Stava protivnih veznikov -----	173
Vaje -----	174

7. LEKCIJA ----- 189

TELEFONSKI POGOVOR -----	189
STANOVANJE -----	189
V HOTELSKI RECEPCIJI -----	190
Kako se že reče? -----	190
Poslopja -----	190
Stanovanje -----	190
Pohištvo -----	191
NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----	191
Dajalnik samostalnikov v ednini, dvojini in množini -----	191
Končnice -----	191
Raba brezpredložnega dajalnika -----	192
Raba predložnega dajalnika -----	192
Naglasne in naslonske oblike osebnih zaimkov v dajalniku -----	193
Oblike -----	193
Raba -----	193
Stava dajalniških naslonk v enostavni povedi -----	193
Naslonski niz (glagolske naslonke, zaimenske naslonke, pogojni členek bi) -----	194
Niz zaimenskih naslonk -----	195
Raba povedkovnika vseh -----	195
Tvorba sedanjega in preteklega pogojnika -----	195
Raba pogojnika -----	196
Raba pogojnih veznikov če in ko -----	196
Nedoločnik in namenilnik -----	197
Oblike in raba -----	197
Zložena poved – veznika da, saj -----	197
Raba podrednega veznika da -----	197
Raba prirednega veznika saj -----	197
Vaje -----	198

8. LEKCIJA ----- 217

OBISKI -----	217
Horoskop -----	218
Kako se že reče? -----	218
Slovenski prazniki -----	218
Voščila za praznike -----	219
Rože -----	219

NOVE JEZIKOVNE PRVINE	219
Velelnik	219
Tvorba	219
Končnice	220
Sklanjatev pridevniških besed vseh spolov v ednini	221
Končnice	221
Raba svojilnih zaimkov	222
Raba povratnega svojilnega zaimka svoj svoja svoje	223
Oblike vrstilnih števnikov	223
Mestnik in orodnik osebnih zaimkov	224
Končnice	224
Zložena poved: vzročni veznik ker	224
Raba vzročnega veznika ker	224
Priredni vezniki kot nadomestila za podredni vzročni ker	225
Raba členka naj	225
Sklanjatev samostalnika dan	225
Sklanjatev množinskih samostalnikov srednjega spola usta, jetra, pljuča, očala	226
Vaje	226
9. LEKCIJA	243
O KNJIŽNICAH	243
O KNJIGAH	244
Kako se že reče?	244
Knjiga	244
NOVE JEZIKOVNE PRVINE	245
Sklanjatev pridevniških besed v dvojini in množini	245
Določna (-i) in nedoločna (-ø) oblika pridevnikov	246
Raba	246
Stopnjevanje pridevnikov	247
Vrste stopnjevanja	247
Raba obrazil -ši -ji -ejši	247
Raba stopenj	248
Kazalni zaimki	250
Sklanjatev zaimka ta ta to	250
Raba kazalnih zaimkov ta tisti oni	251
Oziralni zaimek ki/oziralni zaimek kateri	251
Sklanjatev samostalnikov moškega spola mož, človek, otrok	252
Vaje	253
10. LEKCIJA	271
KUPUJEM, KUPUJEŠ, KUPUJE	271
Kako se že reče?	273
Trgovina	273
Oblčila	273
Perilo	273
Pokrivala	274
Obutev	274
Odtenki barv	274
NOVE JEZIKOVNE PRVINE	274
Glagolski vid	274
Določitev dovršnikov in nedovršnikov	274
Vidski pari	275
Vrste glagolskih dejanj pri dovršnih glagolih	276
Tvorba nedovršnikov iz dovršnikov	277

Vrste glagolskih dejanj pri nedovršnih glagolih -----	277
Raba trpnega deležnik na -n -----	277
Raba deležnika stanja na -n/-t -----	278
Vrste in raba samostalniških zaimkov -----	279
Sklanjatev samostalniških zaimkov kdo, kdor, nihče - kaj, kar, nič -----	281
Sklanjatev samostalnikov ženskega spola na -ø (tip stvar) -----	281
Sklanjatev samostalnikov mati in hči -----	282
Sklanjatev samostalnika gospa -----	282
Zložena poved: časovna veznika ko, kadar, ločni vezniki ali, ali -ali -----	282
Raba časovnih veznikov ko in kadar -----	282
Raba ločnih veznikov ali, ali -ali -----	283
Vaje -----	283
11. LEKCIJA -----	301
V TURISTIČNI AGENCIJI -----	301
POGOVOR O SLOVENSKEM KRASU -----	302
GRESTE POGLEDAT? KUPITE VSTOPNICE! -----	303
Kako se že reče? -----	304
Pokrajina -----	304
Drevje -----	304
Sadno drevje -----	304
NOVE JEZIKOVNE PRVINE -----	304
Pisava večbesednih zemljepisnih imen -----	304
Naselbinska imena -----	304
Nenaselbinska imena -----	305
Glagolnik -----	305
Tvorba -----	305
Pomen -----	306
Raba -----	306
Deležnik na -č in deležje na -č, -aje, -e -----	307
Tvorba -----	307
Raba -----	307
Sklanjatev samostalnikov moškega spola na -a -----	308
Vaje -----	308
SLOVAR V UČBENIKU UPORABLJENEGA JEZIKOSLOVNEGA IZRAZJA -----	325
SLOVENSKO-ČEŠKI SLOVAR V LEKCIJAH RABLJENIH BESED -----	343
SLOVARČEK POGOSTNIH SLOVENSKO-ČEŠKIH HOMONIMOV -----	441
RAZLIKE V SLOVENSKI IN ČEŠKI GLAGOLSKI VEZLJIVOSTI -----	455
ZGLEDI -----	455
Slovenski glagoli z rodilniškim določilom in njihovi češki ustrezniki -----	455
Slovenski glagoli s predložnim rodilniškim določilom in njihovi češki ustrezniki -----	455
Slovenski glagoli z dajalniškim določilom in njihovi češki ustrezniki -----	457
Slovenski glagoli s tožilniškim določilom in njihovi češki ustrezniki -----	457
Slovenski glagoli s predložnim tožilniškim določilom in njihovi češki ustrezniki -----	458
SEZNAM LITERATURE -----	459
BERILO -----	463

Tradice česko-slovinských a slovinsko-českých kulturních styků trvá již sedm století. Šíře a bohatost vztahů, vlivů a vzájemné spolupráce se odráží především ve vědě a kultuře, také však v technice a obchodních aktivitách. Ohlédneme-li se jen do historie výuky slovinštiny v Čechách, zjistíme, že i tato odborná pedagogická činnost představuje nezanedbatelnou součást vzájemné kulturní minulosti. Oživený zájem o slovinštinu v současnosti vyvolal potřebu nové moderní učebnice, která, doufejme, napomůže k zachování kontinuity v obnovených vzájemných vztazích.

Učebnice **Slovenščina ni težka / Slovinština není těžká**, kterou otevíráte, je třetí vysokoškolskou učebnicí slovinštiny pro začátečníky určenou českým slovenistům a slavistům. První *Praktickou učebnici jazyka slovinského* se slovníčkem vydal roku 1912 (druhé vydání 1921), dva roky před zahájením slovinského lektorátu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, první slovinský lektor Jožef Skrbinšek. Toto zpracování slovinského jazykového materiálu, určeného pro výuku česky mluvících začátečníků, není osamoceným jevem, neboť v minulém století, kdy František Vymazal v Brně a Jan Lego v Praze vedli kurzy slovinštiny, každý z nich napsal svou slovinskou mluvnici (*Slowenische grammatik*, Brno 1884; *Mluvnice jazyka slovinského*, Praha 1888, ²1893). Autory druhé *Učebnice slovinštiny*, z roku 1976, jsou Albinca Lipovec a Jan Petr (Jan Petr vydal také studijní příručku *Základy slovinštiny*, Praha 1971, ²1975). Obě učebnice, jak Skrbinškova tak Lipovcové-Petra, podávají základy hláskosloví, tvarosloví a skladby slovinského spisovného jazyka v komparaci s češtinou. Skrbinšek svůj přesný popis mluvnice, vypracovaný s ohledem na náročnost materiálu a současně přizpůsobený pro začátečníky, doplnil v praktické textové části jednotlivými větami, stylově rozmanitými texty a otázkami, které se vztahují k textu. Druhou učebnici charakterizuje značná informační šíře, kromě základů slovinského spisovného jazyka seznamuje s česko-slovinskými kulturními styky, se slovinskou literaturou a historií. Vstupními texty jednotlivých lekcí jsou nejčastěji rozhovory a různé situační scénky. Mluvnice je přehledně uspořádaná do tabulek, doplněná výčtem spojek, konverzační část s modely různých mluvených projevů zachycuje jednotlivé stylové vrstvy spisovné slovinštiny a přináší řadu ukázek. Obě učebnice pat-

řily ve své době k úspěšné učebnicové literatuře, jsou proto inspirací a podnětem pro další práci. Od vydání obou učebnic uplynula řada let, výrazně se změnila geopolitická situace Slovinska a na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze byla zahájena výuka slovinštiny jako samostatného studijního oboru. Proto bylo zapotřebí vypracovat novou učebnici, která postihne změny probíhající jak v slovinské jazykovědě, tak v samotné jazykové praxi a v metodice výuky slovinštiny jako cizího jazyka.

Úvodní kapitola **Základní údaje o slovinském jazyce** seznamuje s nejdůležitějšími informacemi o vývoji slovinštiny od nejstaršího období až do současnosti. Studenti se zároveň seznámí se jmény jazykovědců a spisovatelů, kteří svými díly a názory kultivovali slovinštinu. V kapitole **Hláskosloví slovinského spisovného jazyka** je podána fonetická a fonologická povaha fonémů, je zde pojednáno o přízvuku, o jeho rozlišovacích znacích, umístění, o slovech s více přízvuky a o příklonkách. Je popsán vokální systém, tvorba a dělení vokálů i vztah mezi grafikou a výslovností. Je vysvětlena výslovnost sonor a jejich variant i konsonantů, pozornost je věnována hláskovým změnám podle znělosti a jsou připojena základní pravidla jejich grafického zápisu. Bezprostředně za výkladem slovinských spisovných fonémů a jejich variant následují cvičení, která procvičují jejich výslovnost a grafickou podobu. Po této kapitole následuje 11 lekcí. Každá obsahuje text, většinou rozhovor, jehož obsah vychází z běžných konverzačních situací. V textech jsou obsaženy všechny mluvnické tvary, které jsou zpracovány v následném výkladu gramatiky, zároveň je v nich postížena slovní zásoba základního fondu současné slovinštiny. Pro snazší orientaci a přehlednost jsou všechna slova a výrazy textu lekcí a všech kapitol učebnice abecedně uspořádány do souhrnného slovníku. Tomu účelu také slouží malý slovník lingvistických termínů. (Slovní zásoba úryvků z **Čítanky** do souhrnného slovníku zařazena není, od studentů se vyžaduje, aby originální ukázky zpracovali samostatně za pomoci jakéhokoliv dvoujazyčného či výkladového slovinského slovníku.) Obohacování slovní zásoby slouží oddíl **Jak se to řekne?** Zde se slova, která se vyskytnou v textu jednotlivých lekcí, dostávají do tematických souvislostí.

Paradigma a syntax jsou vysvětleny v přehledech tvarů a pravidel; přihlíží se k morfologickým a syntaktickým pravidlům, jež jsou vhodná pro začátečníky. Druhou část lekce tvoří mluvnická a konverzační cvičení. V prvních jde o upevnění mluvnických pravidel a jejich výběr záleží na rozhodnutí pedagoga i jeho iniciativě. Může použít tu, o níž se domnívá, že jsou zapotřebí pro osvojování určitých mluvnických kategorií, popřípadě pro získávání jazykových automatismů. Při konverzačních cvičeních se od studenta vyžaduje aktivní ústní a písemný tvořivý projev, který se opírá tematicky o úvodní texty lekcí i o ukázky z **Čítanky**, sestavené z originálních slovinských textů, jejichž stylová rozmanitost obsahově doplňuje jednotlivé lekce. Užitím mluvnických tvarů a struktur seznamují studenta se sociálními a funkčními styly slovinštiny.

Ráda bych poděkovala oběma recenzentkám, dr. Marji Bešterové a prof. Ljubici Črničové, jejich názory a rady mi při psaní skutečně velice pomohly. Děkuji prof. dr. Jožemu Toporiščovi a prof. dr. Adě Vidovičové-Muhové, v oné nelehké době byla jejich podpora a pochopení pro mou práci velmi vzácná.

Praha, říjen 1995

Jasna Honzak Jahić

DRUGI IZDAJI NA POT

Učbeniku **Slovenščina ni težka/Slovinština není těžká** želim, da izpolni svoj namen: naj bo dober pomočnik na poti k znanju slovenskega jezika.

Praga, avgusta 2002

Jasna Honzak Jahić

K TŘETÍMU VYDÁNÍ

Měla jsem velkou radost, když mi z nakladatelství Karolinum oznámili, že učebnice *Slovenščina ni težka / Slovinština není těžká* je již vyprodaná a navrhli, aby chom připravili nové vydání. Nyní je třetí vydání před Vámi, určené všem, především českým studentům slovenistiky a slavistiky, kteří se učí slovinsky. Učebnice zachovává původní koncept a pracovní metodu, časem se však ukázaly potřebné změny; od druhého vydání již uběhlo deset let. Bylo potřeba zaktualizovat celý text a interpretační jazyk a více respektovat adresáta textu, česky hovořícího slovenistu a slavistu. Osvojování slovinského jazyka sice genetická příbuznost slovinštiny a češtiny v počátečním stupni usnadňuje, avšak později ztěžuje; interference se stávají nutným zlem. Je dobře, že existují metodické možnosti, které tento jazykový jev oslabují a zmenšují. V naší učebnici byly zdůrazněny ty jazykové prvky všech strukturních rovin slovinského spisovného jazyka, kde je výskyt interferencí u studentů, českých rodilých mluvčích, nejčastější (postavení přízvuku, výslovnost pod přízvukem, výslovnost specifických slovinských fonémů a jejich variant, použití určitých a neurčitých tvarů přídavných jmen, vazba sloves, použití předložek, použití vztažných či libovolných zájmen) a byla vytvořena účelová jazyková cvičení. Na pomoc uživateli učebnice přicházejí také častá slovinsko-česká homonyma, která doplňují slovinsko-český slovník.

Učebnice vyjde v roce 2014; v tomto roce si slovenisté a slavisté připomenou významnou událost. Uplynulo totiž sto let od založení lektorátu slovinského jazyka na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze. Na počest a památku sto-

letého výročí lektorátu věnuji text všem učitelům slovinského jazyka a literatury na této ctihodné české vysokoškolské instituci.

Ráda bych poděkovala všem, kteří svou spoluprací a pomocí k napsání této učebnice přispěli. Upřímně děkuji recenzentům učebnice prof. PhDr. Haně Gladkové, CSc., dr. Andrejovi Šurlemu a Mgr. Aleně Šamonilové za pečlivé přečtení, za významné odborné připomínky a užitečné rady. Mgr. Aleně Šamonilové děkuji za přispěný materiál, který se týká slovinsko-české interference a slovinsko-české homonymie; velmi to obohatilo text, neboť zlepšilo jeho odbornou úroveň a užitnou hodnotu. Velké poděkování dlužím univerzitnímu nakladatelství Karolinum, řediteli Mgr. Petru Valovi a redaktorovi Mgr. Martinu Janečkovi; nejprve za rozhodnutí, že je potřeba v Česku, v Praze znovu vydat vysokoškolskou učebnici slovinského jazyka, a zároveň za realizaci technicky náročného úkolu, za tisk dosti rozsáhlého cizojazyčného textu opatřeného přízvuky. Upřímně děkuji Ing. Mare Bogdanović za odbornou a precizní práci při počítačovém sestavování textu. Na závěr – vřelé díky své rodině za porozumění, trpělivost a podporu.

Praha, v lednu 2014

Jasna Honzak Jahić

anat.	anatomija	anatomie
B	beseda	slovo
Č	človeškost	osobovost (vlastní podstatná jména)
češ.	češko	český
ČL	členek	částice
D	dajalnik	dativ
DV	dvojina	dvojně číslo, duál
E	ednina	jednotné číslo, singulár
eksp.	ekspresivno	expresivně
I	imenovalnik	nominativ
jeziksl.	jezikoslovje	jazykověda
knjiž.	knjižno	spisovně
kr.	kratica	zkratka
m	moški spol	mužský rod
M	množina	množné číslo, plurál
ME	mestnik	lokál
med.	medmet	citoslovce
n	nedovršnik	nedokonavé sloveso
N	nezvočnik	souhláska (mimo sonory)
nar.	narečno	nářeční výraz
nav. mn.	navadno množina	obvykle množné číslo
Nč	nečloveškost	neosobovost (obecná podstatná jména)
Nn	nezvočnik (nezveneč)	souhláska neznělá
Nš	neštevnost	nepočitatelnost (abstraktní podstatná jména)

Nz	nezvočnik (zveneč)	souhláska znělá
Nž	neživost	neživotnost
O	orodnik	instrumentál
otr.	otročko	dětský výraz
pog.	pogovorno	hovorové
pom.	pomanjševalnica	zdrobnělina
povedk.	povedkovnik	přísudkový člen
pravn.	pravno	právnícký výraz
predl.	predlog	předložka
prisl.	prislov	příslovce
R	rodilnik	genitiv
redk.	redko	zřídka
s	srednji spol	střední rod
SA	samoglasnik	samohláska
sl.	slovensko	slovinsky
slabš.	slabšalno	hanlivé
SO	soglasnik	souhláska (včetně sonor)
SOn	soglasnik (nezveneč)	souhláska neznělá
sour.	sourednik	spoluredaktor
SOz	soglasnik (zveneč)	souhláska znělá
star.	starinsko	archaický výraz
Š	števnost	počitatelnost (konkrétní podstatná jména)
T	tožilnik	akuzativ
ur.	urednik	redaktor
vez.	veznik	spojka
Z	zvočnik	sonora
zaim.	zaimek	zájmeno
zast.	zastarelo	zastaralé
ž	ženski spol	ženský rod
žarg.	žargon	žargon
Ž	živost	životnost

1.	prva oseba ali govoreči	první osoba nebo mluvčí
2.	druga oseba ali ogovorjeni	druhá osoba nebo adresát
3.	tretja oseba ali neudeležec pogovora	třetí osoba, nebo ten, kdo se neúčastní hovoru
/	ali	nebo
#	konec besede	konec slova
:	proti	oproti
+	trdilnost	klad (ná výpověď)
>	več	více
-	zanikanost	zápor (ná výpověď)
◆	posebnost pri obravnavi prvin jezikovnega sestava oz. njihova večja težavnost	zvláštnost při probírání jazykových prvků, jejich větší obtížnost
↔	interference	interference

Slovenski jezik je državni, uradni in javni jezik Republike Slovenije. Govori ga okoli 2.500.000 ljudi. V to število štejemo tudi t. i. zamejske Slovence v Italiji (Kanalska dolina, Rezija, Beneška Slovenija, okolica Vidma, Gorice in Trsta), v Avstriji (Koroška, Štajerska) in na Madžarskem (Porabje) ter ekonomske in politične izseljence v Evropi, obeh Amerikah in Avstraliji.

Slovenščina je uradni jezik na celotnem področju Slovenije; italijanščina v Primorju (Koper, Izola, Piran), kjer živi italijanska manjšina, in madžarščina v Prekmurju (Lendava, manjši obmejni prekmurski kraji), kjer živijo Madžari, pa sta tam enakopravna uradna jezika.

Slovenščina je najzahodnejši južnoslovanski jezik, ki kot drugi slovanski jeziki izhaja iz praslovanščine. Praslovanščini približujejo slovenščino zlasti dvojina in ohranjeni leksikalni arhaizmi, npr. **krí**, **máti**, **otròk**, **gospód**. V slovenščini je ostal tudi naglas, ki ni vezan za določen zlog, npr. **jêzik**, **slovénščina**, **govoríti**, **prijázen**, **zelèn**.

Med vsemi slovanskimi jeziki je slovenskemu najbližji hrvaški jezik, zlasti kajkavsko narečje. S kajkavščino, ki se je do 10. stol. razvijala podobno kot slovenščina, jo družijo precej skupnih potez. Navedimo jih nekaj: v glasoslovju enak prehod **dj > j** (**medja > mêja**), **denazalizacija o > o** (**roka > rôka**), **otrditev r > r** ne pred samoglasniki, drugače razpad v **r + j** (**koledár**, **koledárski**: **koledárja**). V oblikoslovju je skupna **izguba** zvalnika, aorista, imperfekta in deležnika na -ši, **tvorba** prihodnjika z bom + deležnik na -l (bom délal), **ohranitev** namenilnika, vprašalnica **káj**.

Na besedje slovenskega jezika so skozi zgodovino vplivali zemljepisno sosednji jeziki. Prevzete besede so iz:

nemščine: híša, králj, króna, kúhinja, meníh, pápež, škòf,

romanskih jezikov: kríž, oltár, opát, kríst, míza, denár, hláče,

madžarščine: lôpov, orjá, šòtor.

Zaradi kulturnocivilizacijskih stikov so v slovenskem besedju besede tudi iz:

grščine: Grk, méta, sídro, kàd,

ruščine: strást, nagrâda, bórba, bórec, néžen, iskrén,

hrvaščine: razlíka, zaslúga, razpráva, slíka, zahtévati,

češčine: svobôda, Slován, vlák, stròj, pívo, továrna, ustáva, známka,

angleščine: víkend, šòv, džús, rágbi, dískdžókej, vókman,

francoščine: volán, biljárd, bonbón, žánr, žargón, píré.

Najstarejši v slovenščini ohranjeni rokopis so Brižinski spomeniki (BS) s konca 10. stoletja. To so tri besedila (BS I, BS III sta spovedna obrazca, BS II je pridiga o grehu in pokori) v slovenskem jeziku in hkrati tudi prvo znano slovansko besedilo, ki je napisano v latinici. Nastalo je verjetno na Koroškem, najdeno pa je v bavarskem mestu Freising. Jezik teh spomenikov je slovenščina v svojem zgodnjem obdobju (alpska slovenščina), navezuje se še na praslovanščino in kaže na vplive tujejezičnih predlog (latinske, starovisokonemške, grško-starocerkveno-slovanske). O izvoru Brižinskih spomenikov sta dve osnovni tezi slovenskih slovenistov: prva, izvirno karantansko-slovenska (F. Ramovš, M. Kos, Brižinski spomeniki, Ljubljana 1973) in druga, karantansko-panonsko slovenska (J. Kopitar, F. Miklošič, 19. stol., R. Nahtigal, I. Grafenauer, F. Grivec, 20. stol.). Prva se opira predvsem na pojave glasovno-oblikoslovne ravnine ter na zgodovinsko-paleografska dejstva latinskega kodeksa z zapisi BS, variantnost pojavov pa razlaga diahrono. Druga teza upošteva širši kulturološko-zgodovinski vidik in s primerjalno tekstološko analizo besedil BS z možnimi latinsko-starovisokonemškimi predlogami in različicami BS II in BS III v starocerkvenoslovanskih spomenikih razkriva zahodno in vzhodno teološko vsebinsko-oblikovno soodvisnost.

V času od 11. do 14. stoletja se je slovenski jezik začel narečno členiti. Rezultat tega je sedem narečnih skupin z več kot 45 narečji: 1. koroška, 2. primorska, 3. rovtarska, 4. gorenjska, 5. dolenska, 6. štajerska, 7. panonska. Razlogi za tako veliko narečno razčlenjenost na tako majhnem jezikovnem prostoru so zunajjezikovni, tj. zgodovinski (različne smeri slovanske poselitve, stiki s staroselci ter sosednjimi narodi in njihovimi jeziki, cerkvenoupravne in deželne meje, kolonizacije) in geografski (velika zemljepisna razčlenjenost – gore, gozdovi, močvirja, reke) ter znotrajjezikovni (različne stopnje v razvoju dolgega in kratkega vokalizma ter konzonantizma, različni naglasni premiki, sprejemanje besed in skladenjskih vzorcev iz jezikov v stiku: nemščine, madžarščine, italijanščine, furlanščine, hrvaščine).

Sledove narečne členitve kažejo tudi kasnejši slovenski rokopisi: Celovski ali Rateški, 1362 do 1390 (ime po nahajališču Rateče, hranijo ga v Celovcu) z gorenjščino in sledmi koroškega in dolenskega narečja, Stiški rokopis, 1428 do 1440 (ime po samostanu Stična) z dolenskščino, Starogorski rokopis, 1492 do 1498 (ime po samostanu Stara gora) s primorskim narečjem.

Začetki slovenskega knjižnega jezika segajo v obdobje reformacije (protestantizma) sredi 16. stol. Primož Trubar je leta 1550 v izgnanstvu izdal Catechismus in

der Windischen Sprach in Abecedarium (Ane Buquice, is tih fe ty Mladi inu preprosti Slouenci mogo lahko v kratkim zhafu brati nauzhiti). Za osnovo knjižnega jezika je vzel govor glavnega mesta dežele Kranjske Ljubljane, tedaj oprt na dolenjsko narečno podstavo. Knjižni jezik so pomagali razvijati in ustaliti še drugi protestanski pisci, Jurij Dalmatin (prevod Svetega pisma, 1584), Adam Bohorič (prva slovenska slovnica *Arcticae horulae*, 1584) in Sebastjan Krelj (razlage nedeljskih in prazniških evangelijev *Postila slovenska*, 1567). Krelj je pod vplivom glagolskih in cirilskih knjig ter ob rodnom notranjskem narečju (dolenjska narečna skupina) hotel uveljaviti širšo osnovo za slovenski knjižni jezik, kot je bila „gospod Trubarjeva kranjščina“. Zato je dolgi jat zapisoval s črko **e (leto, del)**, medtem ko je Trubar rabil **e** in **ej (lejtū, del, delo, delati)**. Krelj je tudi dolgi etimološki **ó** in izglasni nenaglašeni **o** pisal s črko **o (Bog, mlado)**, Trubar pa z **u (Bug, mladu)**. Reformiral je tudi Trubarjevo latinico s tem, da je dosledno in enotno pisal znake za slovenske zvenečne in nezvenečne sičnike oz. šumevce. Krelj je glasove **s z š ž c** pisal s črkami: **s = f, š = fh, c = z, č = zh, z = s, ž = sh**. V pisavi je ločil tudi mehka **l** in **n** od trdih ter razlikoval **u** in **v**. Kreljevo pisavo je z določenimi spremembami sprejel v svojo slovnico Adam Bohorič, zato se imenuje bohoričica. V bohoričici so tiskali vse protestantske knjige (z izjemo prvih dveh Trubarjevih, ki sta v gotici) in je bila v rabi vse do 40. let 19. stol.

V 17. stol. je v razvoju slovenskega knjižnega jezika opazen določen zastoj. Reformacija je bila z izgonom pridigarjev (in kasneje tudi protestantskih vernikov) ter prepovedjo cerkvene organizacije okrog leta 1600 nasilno zatrta. Protestantska ideja, da bi vsak vernik bral sveto pismo v svojem jeziku, v času katoliške obnove (1613–1676) ni bila več aktualna. Katoliški pisci med seboj niso bili povezani, niso poznali del, ki so se takrat pisala, ter niso upoštevali (mogoče tudi ne poznali) protestantskega knjižnega in črkopisnega izročila. Tudi posvetnih in cerkvenih podpornikov (razen škofa Tomaža Hrena) niso imeli, zato nekateri rokopisi tudi niso bili natisnjeni, npr. Kalobska pesmarica (1643–1561). Poleg tega je moderna vokalna redukcija (tj. upad kratkih naglašanih in nenaglašanih samoglasnikov na največkrat polglasniško ali ničto stopnjo, npr. pustíti > pstít, nič > năč, sedéti > sädét > zdét) govorniki jezika odmaknila od protestantskega knjižnega. Kontinuiteto s protestantskim izročilom v jeziku in pisavi je ohranjala zbirka nedeljskih in prazniških evangelijev in pisem Evangelija inu listovi, (1612, priredil škof Tomaž Hren), ki se je potem tiskala še skoraj dvesto let. Normo prvega knjižnega obdobja so do neke mere nadaljevala tudi dela baročnih piscev, Matije Kastelica (zbirka verskih razmišljanj *Nebeški cilj*, 1684) in Janeza Svetokriškega (pridige v petih knjigah *Sacrum promptuarium*, 1691–1707). V času protireformacije se je začel v razvoju slovenskega knjižnega jezika proces, ki se je nadaljeval vse do srede 19. stol. Označujeta ga prodiranje gorenjskega vokalizma v knjižni jezik na eni in uveljavljanje pokrajinskih jezikov kot knjižnih na drugi strani. Gorenjske narečne posebnosti je vnašal že Adam Skalar (prevod

v rokopisu Šula tiga premišluvana, 1643), Alasia da Sommaripa (italijansko-slovenski slovar *Vocabolario italiano e sciavo*, 1606) pa je pisal v kraškem narečju (iz primorske narečne skupine). V prvi polovici 18. stol. sta uveljavljala gorenjski vokalizem v jeziku svojih pridig Rogerij (*Palmarium empyreum*, 1731) in Jernej Basar (pridige iz bukvic imenovanih *Exercitia* s. očeta Ignacija, 1734). V prekmurškem jeziku kot knjižnem sta v tem času pisala Franc Temlin (Mali katekizem, 1715) in Štefan Küzmič (prevod svetega pisma nove zaveze *Nouvi zakon ali testamentom*, 1756). V drugi polovici 18. in prvi polovici 19. stoletja sta se ob prekmurščini (Mikloš Küzmič, *Kratka summa velikoga katekizmus*, 1780) kot pokrajinska knjižna jezika uveljavili še koroščina (Ožbalt Gutsman, *slovenska slovnica Windische Sprachlehre*, 1777) in štajersčina (Jurij Zelenko = Mihael Zagajšek, *Slovenska Grammatika oder Georg Sellenko's Windische Sprachlehre*, 1791, Anton Apostel, nemško-slovenski slovar *Dictionnarium germanico-slovenicum*, 1760, Leopold Volkmer, *Fabule in pesmi*, izdane po smrti leta 1836, Peter Dajnko, *slovenska slovnica Lehrbuch der windischen Sprache*, 1824). Navedeni pokrajinski jeziki so bili večinoma zapisani s pokrajinskimi črkopisi.

V smer osrednjega knjižnega jezika razvijajo slovenski jezik razsvetljenci Anton Tomaž Linhart z veseloigrama Županova Micka (1790) in Matiček se ženi (1790), Jurij Japelj s prevodom svetega pisma (1784–1800) in Valentin Vodnik, pisec prve samo slovensko pisane slovnice (*Pismenost ali Gramatika za perve Schole*, 1811), prve slovenske samostojne pesniške zbirke (*Pesmi za pokušino*, 1806) in izdajatelj prvega slovenskega časopisa *Lublanske novice* (1797–1799) ter poučnih knjig, ki jih je ljudem pisal v „zabavo in pouk“ (*Kuharske bukve*, 1799, *Babištvo*, 1818). Vodnik je nadaljevalec dela o. Marka Pohlina, prvega prodnega delavca, pisca številnih strokovnih in poljudnostrokovnih besedil, npr. slovnice *Kraynska grammatika*, 1768, slovensko-nemško-latinskega slovarja *Tu malu besediše treh jezikov*, 1781, računice *Bukuvce za rajtno*, 1781, poljudnostrokovnega besedila *Kmetam za potrebo inu pomoč*, 1789. Takrat glavni pisci so bili Gorenjci in z njimi se iz slovenskega knjižnega jezika vedno bolj izgubljajo samoglasniške značilnosti dolenjščine, ki jih ima tudi govor Ljubljane. Namesto dolenjskih odrazov za *jat* in *o*, ki sta **ej** (**lejpa**, **cejsta**) in **u** (**Bug**, **inu**), se uveljavljata gorenjska odraza **e** (**lepa**, **cesta**) in **o** (**Bog**, **ino**). Ko je Jernej Kopitar leta 1808/09 izdal svojo slovnico (*Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark*), je za **jat**, dolgi naglašeni **o** in izglasni **o** v knjižno normo uvedel gorenjska odraza (**e**, **o**). Kopitarjev samoglasniški sistem ima (kot že Pohlino in danes) 8 samoglasniških fonemov, na določen način zapisuje tudi polglasnik (česar danes ni) in v pisavi loči **l**, **lj**, **n** in **nj**. Nasprotoval je rabi besednih nemcizmov, npr. **leben**, **folk**, **trošt**, **nuc**, **ofer** (kar v 16. stol. že Sebastjan Krelj), pa tudi skladenjskih. Grajal je nemško stavo členov in opazil, da je duh stavka slovensko piščočih nemški. Razlog temu je videl v šolanju slovenskih otrok v nemškem jeziku. Kopitar je svetoval piscem, naj se pogosteje pogovarjajo s kmeti (ki so manj

nemčevali kot izobraženci), raje naj bi prevajali latinska kot nemška dela in brali v tistih jezikih, v katerih je najmanj sledov nemščine. Predlagal je tudi izdajo dobrega, dejanskemu stanju ustrežajočega slovarja (uresničil Maks Pleteršnik s dvodelnim Slovensko-nemškim slovarjem šele 1894, 1895) in se zavzel za ustanovitev stolice za slovenski jezik na ljubljanskem bogoslovju (uresničeno l. 1815, stolico je dobil Fran Metelko). Kopitarjevo sistematično tridesetletno delo ni bilo zaman. To nam dokazuje takratni jezik proze (Matevž Ravnika, Zgodbe sv. pisma za mlade ljudi, 1815–1817, Janez Cigler, Sreča v nesreči, 1836), publicistike (časopis Kmetijske in rokodelske novice, 1843–1902) in poezije (France Prešeren, Poezije, 1846/1847).

V 40. letih se je namesto tradicionalne pisave bohoričice začelo pisati v gajici, tj. v pisavi, ki jo je za Hrvate po češkem (Husovem) črkopisu priredil ilirec Ljudevit Gaj; gajica je v rabi še danes.

Jernej Kopitar je želel, da bi slovanski jeziki (če ti ne, vsaj slovenski) imeli lepo in pravilno pisavo. Lepa pisava je bila zanj latinična pisava brez ločevalnih znamenj, popolna pa fonološko enočrkovna. Bohoričici je nasprotoval, ker ni mogla enočrkovno in brez ločevalnih znamenj zapisovati ozkega in širokega e in o in polglasnika; glasove, ki jih latinščina ni poznala, je zapisovala na zahodnoevropski način, tj. po starovisokonemški pisavi (glasove **č, ž, š** z dvočrkji **zh, sh, fh**, mehka **l** in **n** z **lj, nj**), latinske črke pa je rabila v nelatinski glasovni vrednosti (črki **s** in **z** za glasova **z** in **c**). Pod Kopitarjevim vplivom sta Fran Metelko (slovnica *Lehrgebäude der windischen Sprache*, 1825) in Peter Dajnko (slovnica *Lehrbuch der windiscen Sprache*, 1824) podala vsak svoj črkopis: metelčico in dajničico. Metelčica je bila boljša od bohoričice (veliko bolj je temeljila na pravorečju) in natančnejša (vsak fonem je zaznamovala z enim samim znamenjem). Imela je 32 črk, Metelko je uporabil tudi cirilske in grške. Zapisovala je vseh **8** samoglasnikov (tudi polglasnik), mehka **l** in **n**, poleg navadnega je imela še medmetni **h, š-ju** je bil dodan **šč**. Šumevci **č ž, š** so bili zapisani z enojnimi črkami. Vendar metelčica ni prodrla. Nasprotnika sta bila zlasti literarni zgodovinar in kritik Matija Čop in pesnik France Prešeren. Prešeren je sodeloval s svojo poezijo (zabavljivi sonet o kaši) in z vzpodbujanjem Čopa. Matija Čop je v treh kritičnih besedilih (1833) metelčico nasprotoval iz več razlogov: zaradi neblagoglasnosti polglasnika (kot so rekli Čopu Poljaki, ko jim je bral slovensko besedilo), zaradi pisave polglasnika, ki ga metelčica ni rabila samo za zapisovanje polglasnika, pač pa tudi za vse kratke naglašene in nenaglašene i in u ter zaradi označevanja ozkih in širokih e in o, ki jih vsi Slovenci nimajo v svojem glasovnem sestavu. Čopovi argumenti so bili takrat sicer uspešni (raba metelčice je bila z vladnim odlokom prepovedana), neoporečni pa niso bili. Stališče, da je polglasnik neblagoglasen, težko vzdrži, je izrazito osebno, prav tako pa pripadnikom jezika, ki polglasnika nimajo v svojem glasovnem sestavu (Poljakom), za take sodbe manjkajo merila. Čeprav vsi Slovenci ne poznajo razlike med ozkim in širokim **e** in **o** (Štajerci), ali imajo drugačno raz-

vrstitev (Korošci), se morajo normi slovenskega knjižnega jezika, temelječi na dolenskem in gorenjskem narečju, pač pridružiti.

Tudi druga pisava, dajničica, je bila boljša od bohoričice. Glasov za zveneče in nezvенеče sičnike Dajnko ni zapisoval s črkami iz bohoričice (**z, s, f**), ampak s črkami **c, z, s** (kod danes). Nadomestil je dvojna znamenja, s katerimi je bohorčica pisala šumevce, z enojnimi, **č** je pisal s cirilsko črko, **ž** je pisal z **x, š** pa z majhno osmico. Dajničica je imela svoji črki tudi za mehki **n** in preglašeni **u**. Tudi pisava Petra Dajnka ni prodrla v ves slovenski prostor. Največjega nasprotnika je imela v slovnici Antona Murka (Theoretisch-praktische slowenische Sprachlehre, 1832), kjer je bil Murko nadaljevalec tradicionalne bohoričice.

Gajica, ki je čez 10 let nadomestila bohoričico (v časopis Kmetijske in rokodelske novice jo je uvedel urednik Janez Bleiweis), je bila od tradicionalne pisave boljša. Vsak soglasniški fonem je imel svojo posebno črko in tudi črke **s, z, c** po svoji glasovni vrednosti niso bile zelo oddaljene od glasovne vrednosti v prvotni latinski pisavi.

Za sredo 19. stol. je značilno veliko prevzemanja iz slovanskih jezikov, zlasti iz stare cerkvene slovanščine, hrvaščine in ruščine. Pobud za to je bilo več. Sredi 19. stol. je bil med Slovani živ panslavizem, tj. gibanje za kulturno združitve Slovanov, in ideje o slovanski vzajemnosti. Te spodbude sta najbolj razvijala Slovaka Pavol Josef Šafárik (Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten, 1826) in Ján Kollár (O literarný vzájomnosti mezi kmeny a nářečími slavskými, 1836). Pripadniki ilirskega gibanja na Slovenskem so se zavzemali za približevanje slovenskega jezika ilirskemu ali pa skupnemu slovanškemu. Za ilirski jezik (tj. jezik, ki je v 30. letih nastajal na Hrvaškem na osnovi hrvaškega kajkavskega narečja, dubrovniškega knjižnega izročila in srbskega novoštokavskega narečja ter je zanj Ján Kollár menil, da je poleg ruščine, poljščine in češčine četrti glavni slovanski jezik), sta se v Sloveniji največ zavzemala Stanko Vraz in Matija Majar Ziljski. Pesnik Vraz je namesto slovenskih začel pisati ilirske pesmi, Matija Majar pa je napisal Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje i uopće slavenski jezik (1848). Slovenski izobraženci na Dunaju so leta 1848 ob marčni revoluciji in pomladi narodov zahtevali združitve vseh Slovencev v Zedinjeni Sloveniji s slovenskim uradnim jezikom in samostojno oblastjo v Avstriji. Vendar njihova zahteva v okviru habsburške Avstrije in (po letu 1867) Avstro-Ogrske ni mogla biti uresničena. Tudi ilirsko gibanje je ostalo obrobno gibanje: njegov uspeh je bil samo v tem, da je ilirska pisava gajica nadomestila tradicionalno slovensko bohoričico. Leta 1852 so bile v slovenski knjižni jezik sprejete „nove oblike“ Luke Svetca, bližje stari cerkveni slovanščini in drugim slovanskim jezikom ter naravnje v razmerju do zadevnih slovenskih narečnih oblik, in sicer: samostalniške končnice **-om, -oma** naj se pišejo namesto **-am, -ama** za moški in srednji spol, npr. **bratom, bratoma, mesto, mestoma** namesto **bratam, bratama, mestam, mestama**, podobno naj bi se pri istih dveh spolih uporabljale pridevniške konč-

nice **-ega, -emu, -em** za prejšnje **-iga, -imu, -im**, npr. **lepega, lepemu, lepem** namesto **lepiga, lepimu, lepim**, množinska končnica pridevnika naj bo v srednjem spolu skladna s samostalniško (**visoka nebesa** namesto **visoke nebesa**), pri primernikih in presežnikih naj se oblike ločijo za vse tri spole (**lepši, lepša, lepše; najlepši, najlepša, najlepše**). Te „nove oblike“ slovenskega knjižnega jezika niso prišle zlahka v zavest in praktično uporabo. K poenotenju knjižnega jezika so veliko prispevali zlasti poljudnostrokovni časopis Kmetijske in rokodelske novice in njegov urednik Janez Bleiweis, ki je brez večjih odporov in pretresov kmalu uvažal novo jezikovno normo ne le na Kranjskem in Primorskem, pač pa tudi na Štajerskem in Koroškem, in Anton Janežič, ki je nove oblike sprejel v drugo izdajo svoje Slovenske slovnice (1863).

Do navezovanja na staro cerkveno slovanščino je prišlo pod vplivom Jerneja Kopitarja in njegove panonske teorije. Kopitarjeva misel, da je stara cerkvena slovanščina književna prednica slovenščine, je bila nakazana že v njegovi slovnici (1808/09), a še bolj je razvidna iz Kopitarjevih del, ki sta jih kasneje objavila Fran Miklošič (1857) in Rajko Nahtigal (1944, 1945). Kopitarjeva teorija je bila oprta na nekaj besed (npr. **križ, slana**), ki se med Slovani v okolici Soluna niso govorile, in na slovenski polglasnik. Panonska teorija se ni obdržala, nadomestila jo je makedonska teorija Vatroslava Oblaka (Macedonische Studien, 1896). Danes lahko tezo, da je slovenščina dedinja stare cerkvene slovanščine razumemo tudi kot Kopitarjevo obrambo slovenščine kot malega jezika.

V 60. letih je slovenščino po stari cerkveni slovanščini uravnaval pisatelj, kritik in časnikar Fran Levstik, občasno sta ga podpirala tudi Josip Jurčič (ki je vnašal v knjižni jezik tudi veliko hrvaških besed) in Fran Levec, v 70. in 80. letih vodilna slovenska časnikarja.

Proti približevanju slovenščine stari cerkveni slovanščini sta bila najpomembnejša jezikoslovca takratnega časa, Franc Miklošič in Stanislav Škrabec. Miklošič, pisec še danes temeljnih slavističnih del 19. stol. (slovar *Lexicon palaeoslovenico-greco-latinum*, 1865, primerjalna slovnica slovanskih jezikov *Vergleichende Grammatik der slawischen Sprachen I-IV*, 1852–1875), je sicer soglašal s panonsko teorijo, bil pa je nasprotnik starinjenja slovenščine. Miklošič je namreč menil, da je potrebno pisati staro slovenščino (tako je bilo Miklošičevo poimenovanje stare cerkvene slovanščine) staro slovensko, novo slovenščino pa tako, kot se govori v sodobnosti.

Stanislav Škrabec je za pisavo slovenskega knjižnega jezika postavil kot mejo 16. stol., te se v slovenskem pravorečju in pravopisu ne sme preseči. 16. stol. je izbral zato, ker je bilo slovenskih besedil z naravnimi oblikami šele za to dobo dovolj in jih ni bilo treba (teoretično in subjektivno) vzpostavljati. V razpravi O glasu in naglasu našega knjižnega jezika v izreki in pisavi (1870), kjer se je tudi oprl na govorjeni in od Trubarja dalje tiskani jezik, je Škrabec zastopal stališče, naj bo slovenski knjižni izgovor enoten in naraven. To je bilo v 70. letih izredno važno dolo-

čilo. Takrat namreč je postalo na Slovenskem prvič aktualno vprašanje, kako knjižno govoriti, kajti slovenščina se je začela uporabljati v javnosti (v parlamentu, v šolah in uradih, v salonu) in se je razvijalo založništvo (časopisi, šolske in strokovne knjige, beletristika). Škrabčeve nazore je upošteval v svojem slovensko-nemškem slovarju (1894, 1895) Maks Pleteršnik, v prvem Slovenskem pravopisu (1899) Fran Levec in Anton Breznik v svojih slovnica (1916, 1921, 1924, 1934) in v dveh izdajah Slovenskega pravopisa (1920, 1935 skupaj s Franom Ramovšem).

Ko je po prvi svetovni vojni razpadla Avstro-Ogrska (1918), je Slovenija po več kot tisoč let trajajoči politični in državni nemški nadvladi (od leta 745), prišla v nov državni okvir – kraljevino SHS (Srbov, Hrvatov in Slovencev), po letu 1929 imenovano Kraljevina Jugoslavija. Težnje Slovencev po razmahu narodne identitete in suverenosti slovenskega jezika se niso uresničile. Slovensko etnično ozemlje se je z rapalsko mirovno pogodbo drastično zmanjšalo na zahodu (za vso Primorsko in velik del Notranjske) in s koroškim plebiscitom na severu (Koroška); priključeno je bilo Prekmurje. Zunaj matične domovine je ostala četrtnina Slovencev – 400.000 v Italiji in 100.000 v Avstriji, nekaj tisoč porabskih Slovencev na Madžarskem. V večjezikovni državni skupnosti so bile v 20. in 30. letih obujene novoilirske politične ideje o skupni južnoslovanski državi, urejeni po unitarističnem političnem konceptu en kralj – ena država – en narod – ena kultura – en jezik. Konec slovensko-nemške diglosije zato nosilec slovenskega jezika ni prinesel enakih možnosti rabe jezika, t. i. jezikovne samoumevnosti. Sicer je slovenski jezik dosegel polnejšo funkcijskost, saj se je uveljavljal v javnih ustanovah, v šolah vseh stopenj, upravi, sodiščih, domači politiki, publicistiki, založništvu in gospodarstvu. Toda državno pojmovanje srbohrvaščine kot uradnega jezika je širilo in podpiralo rabo srbohrvaščine v osrednji državni upravi, vojski in diplomaciji, v težnjah po rabi enotnega strokovnega jezika, z nevzajemnim uvajanjem srbohrvaščine kot učnega predmeta v slovenske gimnazije.

Novoilirskim političnim idejam so se uprli zlasti: že pred prvo svetovno vojno pisatelj Ivan Cankar, ki je menil, da je politična združitev jugoslovanskih narodov uresničljiva, kulturna pa nikakor, kasneje literarni kritik in teoretik Josip Vidmar (*Kulturni problem slovenstva*, 1932) ter jezikoslovca Fran Ramovš in Anton Breznik; njuno raziskovanje razvoja slovenskega jezika je v tedanjih družbenih okoliščinah podpiralo njegovo uveljavljanje. Velik pomen za emancipacijo Slovencev in slovenskega jezika je imela ustanovitev najpomembnejših narodnih ustanov, univerze (1919) in akademije znanosti (1938); prva profesorja na Oddelku za slovanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani sta bila Fran Ramovš in Rajko Nahtigal. Najbolj so se razvijala strokovna področja: dialektologija in zgodovina slovenskega jezika (Fran Ramovš, *Dialektološka karta slovenskega jezika*, 1931, *Dialekti*, 1935, *Kratka zgodovina slovenskega jezika*, 1936), razvoj slovenskega knjižnega besedja (Anton Breznik, *Slovanske besede v slovenščini*, 1909, *Literarna tradicija v Evangelijih in listih*, 1917, *Slovenski*

slovarji, 1926, O časnikarski slovenščini, 1933, Jezik naših pripovednikov, 1934), primerjalno slovansko jezikoslovje (Rajko Nahtigal, Slovanski jeziki, 1938) in slovarstvo (Jože Glonar, Slovar slovenskega jezika, 1936).

Druga svetovna vojna (1941) je povzročila razkosanje Dravske banovine, ki jo je v Jugoslaviji predstavljala Slovenija, na nemški (Štajerska, Gorenjska), italijanski (Dolenjska, Notranjska) in madžarski (Prekmurje) del. Zlasti Nemci so videli največ oviro za svoje cilje ravno v jeziku. Raba slovenskega jezika je bila zato v času druge svetovne vojne posebno v nemškem in madžarskem delu skrajno omejena.

Po drugi svetovni vojni (1945) je bila Slovenija skupaj s Hrvaško, Bosno in Hercegovino, Črno goro, Srbijo in Makedonijo ponovno vključena v skupno državo Jugoslavijo. Program Zedinjene Slovenije, države, ki bi združila vse Slovence v eni državi, spet ni bil uresničen. Zunaj slovenskih meja so ostali Slovenci v Kanalski dolini, Reziji in Beneški Sloveniji, na Tržaškem in delu Goriškega, na avstrijskem Koroškem in Štajerskem ter v Porabju. Slovenski jezik je bil poleg srbsčine, hrvaščine in makedonščine eden od državnih jezikov v Jugoslaviji. Njegov položaj pa ni bil enakopraven, saj se slovenščina ni rabila v vojski kot poveljevalni in učni predmet, pa tudi ne v zvezni upravi, diplomatski službi v tujini in v parlamentu.

Povojni čas je bil čas dinamičnega razvoja šolstva, znanosti in tehnike. Z novimi nalogami, ki jih je dobival slovenski jezik, je dobivala nove naloge tudi slovenistika. Organizacijsko se je okrepila z ustanovitvijo Inštituta za slovenski jezik leta 1945 pri Akademiji znanosti in umetnosti. Predvojno dialektološko delo je nadaljeval Fran Ramovš z določitvijo mreže krajev za Slovenski lingvistični atlas, njegovo delo so izpopolnili zlasti Tine Logar (Slovenska narečja, 1975, 1993 in Karta slovenskih narečij, 1983 s soavtorjem Jakobom Riglerjem), Jakob Rigler (o južnonotranjskih govorih Akcent in glasoslovje govorov med Snežnikom in Slavnikom, 1963; o slovenskih samoglasnikih Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu, 1963, Pripombe k Pregledu osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu, 1967; O zgodovini klasificiranja slovenskih narečij, 1975) ter Ivan Tominec z monografijo Črnovrški dialekt (1964). Leta 1947 je začel predavati slovenski knjižni jezik na ljubljanski Filozofski fakulteti Anton Bajec, eden od štirih avtorjev Slovenske slovnice (1947, ²1956) in avtor Besedotvorja slovenskega jezika I-IV (Izpeljava samostalnikov, 1950; Izpeljava pridevnikov, Zloženke, 1952; Predlogi in predpone, 1959). Za Antonom Bajcem so predavali slovenski (knjižni) jezik na slavističnem oddelku in od študijskega leta 2002/03 na slovenističnem oddelku ljubljanske univerze Jože Toporišič (Slovenski knjižni jezik 1-4, 1965, 1966, 1967, 1970, Slovenska slovnica, 1976, 1984, 1991, 2000, Nova slovenska skladnja, 1982, Družbenost slovenskega jezika, 1991, Enciklopedija slovenskega jezika, 1992), Breda Pogorelec (Zgodovina slovenskega knjižnega jezika. Jezikovni spisi 1, 2, 2011, 2012), Martina Orožen (Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika, 1996, Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju, 1996, Razvoj slovenske jezikovne misli, 2003,

Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika, 2010), Ada Vidovič Muha (Slovensko skladiščno besedotvorje ob primerih zloženek, 1988, Slovensko leksikalno pomenoslovje, 2000, 2011, Moč in nemoč knjižnega jezika, 2013), Andreja Žele (Vezljivost v slovenskem jeziku, 2001, Glagolska vezljivost: iz teorije v slovar, 2003, Pomensko-skladišne lastnosti slovenskega glagola, 2012), Alenka Šivic Dular (ur. Praslovanska dialektizacija v luči etimoloških raziskav, 2012), Irena Orel (ur. Razvoj slovenskega strokovnega izrazja, 2005, ur. Novi pogledi na filološko delo o. Marka Pohlina in njegov čas, 2013), Erika Kržišnik (ur. Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti, Obdobja 22, 2004, sour. Frazelogija v jezikoslovju in drugih vedah, 2005), Marko Stabej (Sporazumevalni prag slovenščine, 2004, V družbi z jezikom, 2011), Vojko Gorjanc (Uvod v korpusno jezikoslovje, 2005, ur. Slovensko tolmačeslovje, 2013), Simona Kranjc (Razvoj govora predšolskih otrok, 1999), Hotimir Tivadar (Nekaj napotkov za boljši izgovor, 2007, ur. Aktualna vprašanja slovanske fonetike, 2013). Slovenska jezikoslovna glasila so Slavistična revija (od 1948. dalje – zdaj v štirih zvezkih letno), Jezik in slovstvo (od 1955. dalje – osemkrat na leto) in Jezikoslovni zapiski (od 1991 dalje, zdaj v dveh zvezkih letno). Obravnavam slovenskega jezika, literature in kulture je namenjen tudi Zbornik predavanj (1965), vsako leto vsebinska dopolnitev tujim slavistom in slovenistom namenjenega Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik mednarodnega simpozija Obdobja (1979) meddisciplinarno osvetljuje razvoj slovenske literature, jezika, umetnosti in kulture od srednjega veka do sodobnosti. Novejša najvažnejša dela na področju slovaropisja so: akademijin Slovar slovenskega knjižnega jezika 1–5 (1970–1991), ki ga dopolnjujejo, Slovar novejšega besedja slovenskega jezika, 2012, Etimološki slovar slovenskega jezika 1–5 (1976–2007) Franceta Bezlaja, od tretje knjige (1995) sta sodelovala Marko Snoj in Metka Furlan, številni terminološki slovarji, med njimi zaradi tradicije slovenske pravne terminologije izpostavljam Pravni terminološki slovar, 1999, zaradi zgodovinskega (srednjeveškega) izročila Slovar smučarskega izrazja, 2011 in Botanični terminološki slovar, 2011, zaradi razumevanja pomenov in značilnosti posebne vrste stalnih besednih zvez tudi Slovar slovenskih frazemov, 2011 Janeza Kebra. Med dvojezičnimi slovarji so tudi Češko-slovenski slovar in Slovensko-češki slovar (zadnja izdaja 1995) Ružene Škerlj, Alene Šamonilove Slovinsko-český, česko-slovinský slovník s mluvnici a nejpoužívanějšími konverzačními frazemi, 2002, Urške Janovič, Bojane Maltarić Češko-slovenski, slovensko-češki evropski slovar, 2006. Obogatitev dvojezičnega slovarstva bo izid slovensko-češkega slovarja z 20 do 30 tisoč gesli, ki ga pripravljajo v Slovanskem inštitutu češke Akademie znanosti. V devetdesetih letih je izšel nov Slovenski pravopis (I Pravila, 1990; II Pravila, 2001), ki je nadomestil zastarelega (1950, razširjena izdaja 1962); v sodobnosti dopolnjujejo slovenski pravopis tudi novi pravopisni priročniki.

Leta 1991 je postala Slovenija politično samostojna država s slovenskim jezikom kot državnim, uradnim in javnim jezikom. Ker slovenski jezik ni več jezik manj številne narodne skupnosti v večjezikovni državi, so zdaj doseženi optimalni pogoji za njegovo rabo in razvoj. Uveljavlja se v novih vlogah: postal je tudi vojaški, parlamentarni in diplomatski jezik.

SLOVENSKI KNJIŽNI FONEMI

Slovenski knjižni fonemi – 29 jih je – so:

samoglasniki:	i, e (ozki e), ɛ (široki e), a, o (ozki o), ɔ (široki o), u, ə (polglasnik);
soglasniki:	zvočniki: m, n, r, l, v, j ; nezvočniki: p – b, f, t – d, s – z, š – ž, c, č – dž, k – g, h .

NAGLAŠEVANJE

Slovenski knjižni jezik pozna jakostno (dinamično, ekspiratorno) in tonemsko (muzikalno) naglaševanje. Razlika med obema načinoma je v jakostni oz. tonski izrazitosti naglašenga samoglasnika.

Jakostno naglašeni samoglasniki so izgovorjeni z večjo močjo izdihanega zraka kot nenaglašeni. Ločevalna znamenja tako naglašanih samoglasnikov so ostrivec ´, strešica ^ in krativec `.

Znamenje	Ime	Zaznamuje	Zgled
´	ostrivec	mesto naglasa, dolžina, ozki e in ozki o	míza, mésto, máma, móst, múha
^	strešica	mesto naglasa, dolžina, široki e in široki o	têta, sêstra, rôka, ôče
`	krativec	mesto naglasa, kračina, široki e in široki o	sir, èn, bràt, otròk, krùh, pès

- ◆ Ker se polglasnik zapisuje s črko **e**, ki zaznamuje tudi dolgi ozki **e**, dolgi široki **e** in kratki široki **e**, ga v lekcijah učbenika (iz pedagoških razlogov) označujemo s podčrtano črko **e**, npr. **pès, dóber**.

V našem učbeniku je upoštevano jakostno naglaševanje.

Pri tonemskem naglaševanju je naglašeni samoglasnik izgovorjen tonsko višje (cirkumfektirano) ali nižje (akutirano). Ta naglas je značilen za osrednja slovenska narečja (dolenjsko, gorenjsko, koroško), druga polovica naglašuje jakostno. Ločevalna znamenja tonemsko naglašanih samoglasnikov so akut ´, cirkumfleks ^, brevis ` in dvojni brevis ¨.

Znamenje	Ime	Zaznamuje	Zgled
´	akut	mesto naglasa, dolžina, nizki ton (nasl. zlog visok)	lípa, męsto, mōda, tújka
^	cirkumfleks	mesto naglasa, dolžina, visoki ton (nasl. zlog nizek)	îgra, mêd, mōst
`	brevis	mesto naglasa, kračina, nizki ton (nasl. zlog visok)	těma, mềgla
¨	dvojni brevis	mesto naglasa, kračina, visoki ton (nasl. zlog nizek)	nīt, brăt, otrōk

- ◆ Pri tonemskem naglaševanju se ozkost samoglasnikov zaznamuje s piko pod črkama za e in o.

V knjižnem zbornem jeziku tudi nenaglašene samoglasnike izgovarjamo razločno in nereducirano. Njihovo reduciranje in izgubljanje je glasoslovna značilnost drugih socialnih zvrsti slovenskega jezika; izkazana je že v knjižnem pogovornem jeziku, zlasti izrazito se uveljavlja v pokrajinskih pogovornih jezikih in narečjih.

Knjižno zborno	Knjižno pogovorno	Pokrajinsko pogovorno (ljubljsko)
nósim	nósim/nósəm	nósəm/nósm
nosíti	nôsit	nóst
prôsi!	prôsi!	prôs!
prosíte!	prôste!	prôste!
smo prosíli	smo prosíl	smo prôsl
sěbi si kupíla	sěb s(i) kupíla	sěb s kúpła
pri híši	pri híši	pr híš
nógica	nógca	nógca
je govóril [u]	je govóril [u] /-u	je govóru

Knjižno zbornó	Knjižno pogovorno	Pokrajinsko pogovorno (ljubljsko)
vídel [u]	vídeu	vídu
slíšal [u]	slíšaṽ/-u	slíšu
délal [u]	délaṽ/-ou	délu
je šél [u]	je šòu/šù	je šòu/šù
ubíl [u]	ubòu	ubòu
iskàl [u]	iskòu	iskòu
piščánec	piščánc	pšánc
sít	sít	sət
bràt	bràt	brət
zdàj in túkaj	zdàj/zdèj pa túkaj/túkej	zdèj pa túki
nékaj húdega	nékaj/nekèj húdga	néki húdga
odpító ôkno	odpít ôkn	odpít ôkn
kúhano jájce	kúhan jájc	kúhan jájc
práv žàl [u]	pràu žàu	pròu žòu

Naglas lahko razlikuje tudi pomen besed, npr. **pót** (= cesta 'silnice') : **pôt** (= znoj 'pot'), **dán** (= tak, ki se da 'takový, který se dá') : **dân** (= 24 ur '24 hodin').

NAGLASNO MESTO

V slovenščini je naglasno mesto prosto, npr. **híša**, **lípa**; **slovénščina**, **beséda**; **imé**, **otròk**. Treba se ga je naučiti hkrati z besedo. Naglasno mesto ima kdaj lahko pomenskorazločevalno vlogo, npr. **bólnica** ž 'nemocnice' : **bolníca** ž 'pacientka, nemocná', **Grém kosít**. 'Jdu kosít.' : **Grém kósit**. 'Jdu obédvat.', **Péter govórit**. 'Petr mluvi.' : **Péter, govôrit**! – 'Petře, mluv!'

VEČNAGLASNICE

Besede imajo večinoma en sam naglas. Dva (ali več) naglasov imajo nekatere sestavljenke, zloženke in sklopi.

Dva naglasa, tj. na podstavi in tudi na predponi, imajo med sestavljenkami tiste, pri katerih predpona zamenjuje polnopomensko besedo prvotne osnovne besedne zveze, npr. nádkòf '**višji** škof', přèdvozáč 'ta, ki vozi, smuča **prej**', in ne

npr. nadstrópje 'del stavbe **nad** stropom', podmórница 'ladja za plovbo **pod** mor-sko površino', predméstje 'del mesta **pred** mestom/**zunaj** mesta', Predjámski grád 'grad **pred** jamo'. Predpona **ne-** s pomenom 'nasprotno, zanikano' je naglašena, npr. nènaglašèn '**nasprotno** od naglašèn, tak, **brez** naglasa', nèurejèn 'ki se **ne** uredi', nèkovína 'kar **ni** kovina'. Kadar ima tvorjenka tudi druge pomene, predpona **ne-** ni naglašena, npr. neprijázen 'tak, ki mu manjka prijaznosti', a tudi 'pust, neprijeten', nevíden 'tak, ki se ne vidi sploh, ki se ne vidi s prostim očesom', pa tudi 'skriven, neznan', neréd 'drugače od reda' in tudi 'zmeda, izražanje nezadovoljstva'. Predpona **naj-** 'najvišja stopnja/mera pripisane lastnosti' je naglašena, npr. nàjlépši 'lep **bolj** od vseh'.

Sklopi večinoma zadržijo naglase iz podstave, če se besed kot sestavin prvotne podstave še zavedamo: **pěšpót** < pěš pót, **ěnaindvájset** < ěna in dvájset, **bógvékdó** < bóg vé kdó, namesto dveh je lahko tudi en sam naglas, npr. **očenáš** < **óče nàš**.

Dvo- ali več naglasne med zloženkami so priredne zloženke (**slověnsko-čěški** < slověnski in čěški, **črno-běl** < črn in/ali běl, **Brěznik-Ramòvš** < Brěznik in Ramòvš), med podrednimi pa tiste, (a) pri katerih je drugi (zadnji) del nespremenjen prevzet iz podstavne besedne zveze {**živínozdravník** < zdravník za živíno, **kínodvorána** < dvorána za kíno, **ávtokrítika** < krítika sámege sěbe, **literámo-zgodovínski** < v zvězi z zgodovíno literatúre), (b) iz besedne zveze glavni/nedoločni števniki + samostalni/samostalniška izpeljanka {**šěstnadstrópnic**a < ki imá šěst nadstrópij, **pétindvájsetlětnica** < pétindvájseta oblětnica, pétindvájsetlětna ženska, **trísòben** < ki vsebúje trí sòbe, **štírikílski** < ki téhta štíri kíle, **bílingvíst** < kdór zná in uporáblja dvá jezíka; **věčlěten** < ki trája věč lét, **pétindvájsetlěten**, **bílingvístičen**).

Pri podrednih zloženkah se realizacija prvega naglasa opušča, kjer je v podstavi zloženke glagol (**zoboból**, **nogomèt**, **pravopís**, **pravorěče**, **miroljúben**, **krvolóčen**, **klečepláziti**, **dolgočásiti se**), pri prevzetih poimenovanjih znanstvenih disciplin (**astronomíja**, **onomástika**, **biokemíja**), tudi pri teh s podstavno neimenovalniško besedno zvezo (**svetloláska** < táka světlíh lás/s světlími lasmí, **dobrodúšen** < tàk dóbře dúše/z dóbno dúšo).

NASLONKE

Besede, ki nimajo naglasa, so naslonke. V govornem nizu se naslanjajo na naglašeno besedo.

Naslonke so:

predlogi: **od** tēbe, **do** Ljubljáne, **iz** Práge, **pred** híšo, **na** cěsti;

vezniki: brát **in** sěstra, Rěkla je, **da** príde. Kúpi, **če** nájdeš. Grém, **ker** imám čas.

členek zanikanja **ne** in drugi členki (**že, še, naj, saj, ali ...**): **Ne** jókaj! **Že** vém.

Še čákaš? **Naj** vstópi! **Saj** vídim! **Ali** prídeš?

sedanjiške in prihodnjiške oblike pomožnega glagola **biti** in členek **bi**: **sem, bom, bi**;

nekateri pridevniki v stalnih besednih zvezah: **dobro** jútro, **dober** dán, **dober večér**, **lahko** nóč;

kratki rodilnik, dajalnik in tožilnik ednine, dvojine in množine osebnih zaimkov: **me, mi, me, naju, nama, naju, nas, nam, nas**;

kratke oblike povratnega zaimka **sebe**: **se, si, se**;

glagolski morfem **se**: báti **se**, smejáti **se**, sréčati **se**, jókati **se**/jókáti, usésti **se**/sésti, ubíti **se**/ubíti koga, umívati **se**/umívati koga/;

glagolski morfem **si**: prizadévati **si**, pomagáti **si**/pomagati komu, mísliti **si**/mísliti, úpati **si**/úpati **se**, premísliti **si**/premísliti **se**, obléči **si**/obléči **se**.

- ◆ Kadar so naslonke rabljene samostojno, postanejo nosilke stavčnega naglasa (poudarka). Zaznamovan je z diakritičnimi znamenji za jakostno (dinamično) naglaševanje.

Gréš z máno? Nè.

Prídeš ob pétih? Jà.

Si že pojédel? Sèm.

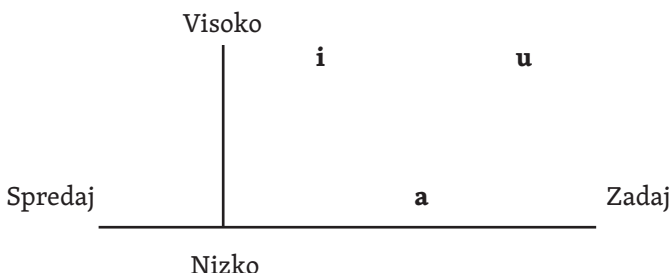
Še čákaš? Šè.

Že véš? Žé.

Nè, še ne vém.

SAMOGLASNIKI

Samoglasniki (SA) so i, e (ozki e), ε (široki e), a, o (ozki o), ɔ (široki o), u, ə (polglasnik). Njihovo glasovno podobo določa predvsem položaj jezika v ustih. Kakšen je njihov izgovorni prostor?

Med osnovne točke samoglasniškega trikotnika (**i u a**) se uvrščajo sredinski samoglasniki: **e** (ozki e), **ε** (široki e), **ɔ** (široki o), **o** (ozki o) in **ə** (polglasnik).

	Sprednji	Srednji	Zadnji
Visoki	i		u
Sredinski	e ε	ə	o ɔ
Nizki		a	

TRAJANJE IN NAGLAŠENOST SAMOGLASNIKOV

Glede na trajanje so samoglasniki dolgi in kratki. Dolgi samoglasniki so vedno naglašeni, npr. **lípa, beséda, imé**. Kratki samoglasniki so ali naglašeni ali nenaglašeni. Naglašeni se (razen v izjemah) nahajajo v zadnjem ali edinem zlogu besede, npr. **otròk, obràz, študènt, rumèn, širòk; čas, bràt, žèp, sìt, krùh**.

Po trajanju in naglasu se samoglasniki delijo v tri samoglasniške sestave:

- dolgi naglašeni samoglasniki,
- kratki naglašeni samoglasniki,
- kratki nenaglašeni samoglasniki.

Samoglasniki	Lastnosti
ozki e, ozki o	dolga, naglašena
i, široki e, a, široki o, u	dolgi ali kratki, kratki so naglašeni ali nenaglašeni
polglasnik	kratek, naglašen ali nenaglašen

Dolgi naglašeni samoglasniki

í	ú
é	ó
ê	ô
á	

ríba	rúta
réka	róža
vrême	rôka
	ráca

Kratki naglašeni samoglasniki

ì		ù
è	è	ò
	à	

sìr		krùh
žèp	pès	otròk
	čas	

Kratki nenaglašeni samoglasniki

i		u	idêja		univêrza
e	ə	o	teló	véter	poklíc
	a			ígra	

- ◆ Pred **j** in **v** na koncu besede ali pred soglasnikom se izgovarjata namesto **širokega e** **srednji e**, namesto **širokega o** pa **srednji o**:

- glèj, jèj; (velíko) idêj, orhidêj, vèj; (méstni) muzêj, licêj; glêjte, jêjmo, imêjte;
 → nòv, lòv; (pét) mostòv, gradòv, sinòv; sínov, brátov, očétov, Jánezov (ávto); lôvski (klobúk), lôvci.

V slovenskih normativnih priročnikih se srednji e in srednji o zapisujeta različno. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika 1–5 (Ljubljana, 1970–1993) se zapisuje starejši ozki izgovor: véj, séjna (dvorána); sínóv, sólza, v Slovenskem pravopisu I, Pravila (Ljubljana, 1990) se zapisuje novejši širši izgovor ê, è, ô, ò.

VAJE V IZGOVORU SLOVENSКИH SAMOGLASNIKOV**Dolgi i (í).**

ígra, písma, míza, Vída, sedí, poklíc, Tína, zanimíva knjíga, učím se, Míha, písma

Vída sedí pri mízi. * Knjíga je zanimíva. * Tína se učí. * Poklíc? * Míha níma poklíca. * Píšem písma.

Kratki i : dolgi i (i : í).

miš : miši, nìt : níti, sìt : síta, sìr : síra, Martìn : Tína, ptìč : ptíča

Martìn je sìt, Tína pa ni síta. * Vída níma níti, zato je kupíla nìt. * Imám ráda sìr, Míra pa níma ráda síra. * Pri lípi je míza, za mízo sedí Míha. * Nad lípo in mízo letí ptìč.

Dolgi ozki e (é).

lépa, lép, svét, cvét, césta, sevéda, mésto, réka, pésmica, péla, gléda, sréčna, béla, Vésna, Éva, Pétra

Vésna je sréčna. * Beséda je lépa. * Éva je péla. * Éva je péla lépo pésmico. * Vídím mésto. * Mésto je pri réki. * Réka je blízu céste. * Césta je béla. * Pétra gléda béli cvét.

Dolgi široki e (ê).

študêntka, univêrza, Vêra, Lêja, sêstra, idêja, orhidêja, Têja têče, Matêja bêre, têta nêse

Študêntka Vêra têče na univêrzo. * Univêrza je modêrna. * Na univêrzi Vêra bêre. * Vêra imá sêstro Lêjo. * Lêja imá idêjo. * Kupíla bo orhidêjo. * Orhidêjo bo podaríla Vêri.

Dolgi ozki e : dolgi široki e (é : ê).

pét : pêti, šest : šêsta, devét : devêti, desét : desêta, Pétra : pêče, réka : têče, Éva : rêče

Mésto je zelêno. * Sêstra je sréčna. * Éva têče. * Pritékla je pêta. * Réka têče blizu mésta. * Sêstrica je péla. * Zapéla je pét pésmic. * Oblékla je rumêno obléko. * Vêra je rêkla, da je Pétra lépa. * Pétra je veséla.

Dolgi široki e : kratki široki e (ê : è).

študènt : študêntka, absolvènt : absolvêntka, žèp : žêpa, èn : êna, zelèn : zelêna, rumèn : rumêna, poštèn : poštêna, Francè : Grêgor

Študent in študentka bêreta. * Grêgor gré na tréning. * Francè gré na izlèt. * Líst je rumèn. * Lípa je zelêna. * Francè príde ob pêtih. * Grêgor príde júttri.

Srednji kratki e : srednji dolgi e (è : ê).

glèj : glêjte, jèj : jêjte, imèj : imêjte, štèj : štêjte, sèj : sêjte

Dolgi a (á).

Prága, dán, domá, imá, ráda, ostála, zakáj, Ána, Mája, Jána, fotográfski aparát

Glèj, Prága! * Mára čaka Jáno. * Kjé je Jána! * Ostála je domá. * Ána se sprehája. * Zagléda Májo. * Mája imá fotográfski aparát. * Ráda fotografíra.

Kratki a : dolgi a (à : á).

čas : časa, bràt : bráta, fànt : fánta, znàn : znána, nàš : náša, vàš : váša, ràd : ráda

Káj ráda délaš, Ána? * Ráda bérem in smúčam. * Márko in Bráne ráda igráta šáh. * Jána ráda plává. * Nàš fànt zbíra známke. * Bràt níma časa za špórt. * Imáš ti čas?

Dolgi ozki o (ó).

ópera, póšta, nóč, móst, drevó, sónce, Dónava, Tóne, kólo, vózim

Mésto imá ópero. * Ópera je blízu póšte. * Mésto imá tudi lép móst. * Pri móstu ráste drevó. * Drevó je zelêno. * Tó je réka Dónava. * Sónce síje. * Topló je. * Tóne vózi koló.

Dolgi široki o (ô).

vôda, gôra, rôka, pôtok, ôkno, ôče, otrôka, svetlôba, globôka, širôka

Gôra je visôka. * Vôda je globôka in širôka. * Rôka je dôbra. * Ôče imá dvá otrôka, sína in hčérko. * Otrôka stojíta pri ôknu. * Tàm je velíko svetlôbe. * Kjé je pôtok?

Dolgi široki o : dolgi ozki o (ô : ô).

otrôka : otrók, rôka : rók, pôtok : potóka, prôstor : prostóra, nôsi : nósi, hôdi : hódí, prôsi : prósi, lôvec : pót

Pôtok níma mósta. * Visôko drevó ráste pri potóku. * Lôvec gré po pótí. * Otrôka hódita k telovádbi. * Otrók ní domá. * Rók si ne umiva rók. * Prósím, je túkaj prôstor? * Nè, ní prostóra. * Tóne rédno hódí na tréning. * Ne hôdi takó hítro! * Ne nôsi takó težke tórbe! * Zakáj nósiš tóliko?

Kratki široki o : dolgi široki o (ò : ô).

otròk : otrôka, slòn : slôna, nòr : nôra, visòk : visôka, širòk : širôka, òn : ôna

Délajo širòk móst. * Na móstu so postávilí visòk stòlp. * Kjé je mój otròk? * Otrôka ní domá. * Otròk gléda slôna. * Kakó ogrômen slòn! * Káj délata Márko in Vêra. * Márko je šofêr, Vêra pa frizêrka.

Kratki srednji o : dolgi srednji o (ò : ô).

lòv : lôvski, nòv : sinôv, njegòv : gradòv, suròv : glasòv
móst : mostòv, tàt : tatòv, glàs : glasòv, zíd : zidòv

Dolgi u (ú).

úlica, túkaj, túja, tújka, Júre, Úrša, úra, kultúra, minúta, júha, kúha

Tá úlica je rés lépa in turísti túkaj rádi kupújejo razglédnice. * Tújka se zaníma za slovénsko kultúro. * Kultúra zdàj ní več túja. * Máma kúha júho. * Še minúto počákaj, Úrša, pa bo júha skúhana! * Kóliko je úra? * Prijátelja Júreta čakam že êno úro.

Kratki u : dolgi u (ù : ú).

Júre : krùh, kúpi : krùh, túj : tù, úra : kùp, túle : tù

Júre, kúpi krùh! * Na úlici je kùp bláta. * Kjé si? * Tù. Túle za vogáлом te čakam. * Úrša, te zébe! * Nè!

Naglašeni polglasnik : nenaglašeni polglasnik (é : e).

pès, vès, sèm, dèž, kès, dèska, mègla/meglà, tèma/tèmà, stebèr/stèber

Vès dán páda dèž. * Si mokra? * Sèm. * Stèber je visòk. * Dáj še tó dèsko sém. * Pès tèka sèm in tjá. * Vídiš psá? * Ne vídim ga, tèma je.

véter, Péter, stárec, márec, október, dóber, míren, hláden, vítek, fántek, máček

Dánes je lép in míren dán. * Mésec septémber je. * Péter in Míhec vès dán délata. * Píha vétér. * Začnè pádati dèž. * Večér je zdàj hláden. * Péter rěče Míhcu: „Pohíti, da ne boš móker in prídi hító sèm!“

Govorjeni polglasnik pred r (naglašena zveza ə + r).

Krka, vrt, Črt, utrgam, vrtnica, prst, trn

Krka je čista réka. * Blízu réke je vrt. * Črt utrga rdéčo vrtnico. * Maríja imá ráda vrtnice. * Gléda Črta in se zbòde v prst. * Vsáka vrtnica imá kák trn. * Te bolí prst?

Govorjeni polglasnik pred r : govorjeni in zapisani polglasnik pred r.

októbrski : oktòber
novêmbrski : novêmbër
kilométrski : kilométer
mójstrstvo : mójster
kóprski : Kóper
rdéča : rděč

Októbra smo spét prišli na ístrsko obálo. * Ístrska zémlja je rdéča. * Nè, ní rdéča, rjáva je. * Októbrsko sónce ní več mòčno. * Na cèsti zdàj ní kilométrskih kolón. * Poléti je vóznja na mórje právo mójstrstvo. * Pred námi so novêmbrski dnévi.

SLOVENSKA ABECEDA

Slovenska abeceda ima 25 črk.

Aa Bb Cc Čč Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll

Mm Nn Oo Pp Rr Ss Šš Tt Uu Vv Zz Žž

Črka **e** zaznamuje tri foneme: ozki e, široki e in polglasnik, npr. mesto, univerza, dober.

Črka **o** označuje dva fonema: ozki o in široki o, npr. drevo, potok.

Dvočrkje **dž** zaznamuje zlitniški šumevec dž, npr. džem, džungla, džip.

VAJE

Vaje za izgovor samoglasnikov po nareku napišite.

ZVOČNIKI

Zvočniki (Z) so **m n r l v j**: **m** in **n** sta nosnika, **r** in **l** jezičnika, **v** je ustnični, **j** srednjejezični drsnik. Prim.: **máma, nóč, ríba, léto, vája, jájce**.

NOSNI	USTNI		
	Jezični pretrgani/ nepretrgani	Drnsni	Po zapori
m		v	Ustnični
n	r l		Zobnovenčni
		j	Nebni

Zvočniki so podobni samoglasnikom v tem, da so zveneči (razen nezveneče položaje variante fonema **v**) in da se pred njimi lahko izgovarjajo zveneči nezvočniki, npr. **práti** : **bráti**, **kríva** : **gríva**, **drág** [**k**] : **trák**.

VARIANTE ZVOČNIKOV

Zobnoustnični **mj** pred **v**, **f**: amfiteáter [amfite'a:tər], trámvaj ['tra:mvaj].

Mehkonebni **ŋ** pred **k**, **g**, **h**: znánka ['zna:ŋka], angléščina [aŋ'gle:ščina].

Zvezo zvočnikov **lj**, **nj** izgovarjamo:

kot **l+j**, **n+j** pred samoglasniki: Ljubljána, pólje, ljubíti; vòžnja, zadovoljen, sánje; kot mehčani **n** ali podaljšani **n** na koncu besede ali pred soglasnikom: kònj ['kon'], kónjski ['ko:n'ski] ali ['koñ], ['ko:ňski]; v knjižnem jeziku se v tem položaju večinoma izgovarja srednji zobnovenčni **n**;

kot mehčani **l** ali podaljšani **l** pred na koncu besede ali pred soglasnikom: pi-sátelj [pi'sa:tel'], pisáteljski [pi'sa:teľski]; v tem položaju se v knjižnem jeziku izgovarja tudi navadni zobnovenčni **l**.

Zobnovenčni **l** se izgovarja:

pred samoglasniki iste besede kot zobnovenčni **l**: lípa, Slovénec, šóla, je délala, smo šli;

v položaju pred soglasniki ali na koncu besede kot dvoglasniški **u**: vòlk ['vo:uk], molčáti [mou'ča:ti], sòlza ['so:uza], žival [ži'vau], sòl ['so:ul], vesél [ve'se:ul], igral [ig'ra:ul].

Fonem **l** se kot zobnovenčni **l** izjemoma izgovarja tudi v naslednjih položajih:
 v roditelju množine samostalnikov na **-la, -lo** (šola – šól, besedílo – besedíl),
 v izpeljankah iz samostalnikov na **-la, -lo** (šólski, besedílce),
 pred končnico **-mi** v orodniku množine (z živálmí), v knjižnih besedah,
 tujkah in lastnih imenih (glágol, spòl; hotél, kultúra; Kárel, Vílma).

Zobnoustnični **v** se izgovarja samo pred samoglasnikom iste besede: vém, vôda, zdráva, vrč ['vərč]. V drugih položajih se **v** izgovarja kot dvoglasniški **u** oz. kot ustničnoustnični zvoneči **w** ali nezvoneči **m**.

Fonem **v** se kot dvoglasniški **u** izgovarja v besedi ali besedni zvezi za samoglasnikom in hkrati na koncu besede ali pred soglasnikom: zdrav [zdrau], zdravje ['zdra:u]e], zdravnik [zdrau'ni:k]; ôna vpíje ['ɔ:na 'u]pi:je], vôda vdíra ['vɔ:da 'u]di:ra].

Fonem **v** se kot ustničnoustnična fonemska varianta **w** izgovarja:

kadar **v** ni ob samoglasniku, ampak pred zvonečim soglasnikom in na koncu besede za zvočnikom, npr. vzrôk [w'zrɔ:k], vréme [w're:mɛ], vláda [w'la:da], múrv ['mu:rw], dŕv [d'arw];

če je **v** predlog pred samoglasniki in zvonečimi soglasniki, npr. v óperi [w'o:peri], v méstu [w'me:stu], v gledalíšču [w'gledali:šču];

če je **v** predpona pred zvonečimi soglasniki, npr. urézati [w're:zati].

Fonem **v** se izgovarja kot ustničnoustnična nezvonečna fonemska varianta **m**:
 pred nezvonečim soglasnikom in ne ob samoglasniku, npr. vsôta [m'sɔ:ta],
 všéč [mše:č];

če je **v** predlog pred nezvonečimi soglasniki, npr. v kínu [m'ki:nu];

če je **u** predpona pred nezvonečimi soglasniki, npr. utrógati [m'tɔ:rgati].

VAJE V IZGOVORU ZVOČNIKOV IN NJIHOVIH POLOŽAJNIH VARIANT

m

máj, Májá, málica, májica, májen, májna, máli, mála, imám

ɲ

sem védela, sem vídela, sam vém, simfoníja, trámvaj, ósem fántov, glédam finále,
 jém fíge

n

Nína, Néna, Nána, nóna, núna, nóč, nič, nímam, nísem, nóčem

ŋ

Ánka, Angéla, angína, angléščina, ankéta, Jánko, Stánko, Tínka

n / ñ / n'

Kránj – kránjski, kònj – kónjski, pánj – pánjski, sánj – sánjski, mánj – mánjši

n + j : n / ñ / n'

Kránja : Kránj, kránjski

sánje : sánj, sánjski

kônji : kònj, kónjski

lúknja : kôstanj

zamenjáva : mánj, mánjše

Poljákinja : póljski

v

vája, vádimo, vás, vaš, večér, večérja, vrt, vrtnica, vrč, Vrba, povést, revíja, sevéda,
sôva, Sáva, gôvor, pláva, práva, rjáva, zdráva, baháva, belogláva, nôva, gotôva, nje-
gôva, surôva

u

práv, rjáv, zdrav, baháv, belogláv, nòv, gotòv, njegòv, suròv, lèvji, zdravje, zdravník,
glavník, dívji, študéntovski, lôvski

w

vzdíh, vzgója, vzròk, vzdígniti, vláda, vlák, Vlása, vlòm, vrême, vrábec, vrát,
vréča, vròč, vročina

v Amériki, v Itáliji, v Egíptu, v Ljubljáni, v vláku, v letálu, v Brátislavi

M

vtís, vstòp, všěč, vsè, vsàk, vstopnína, vsebína, v čòlnu,
v Slovéniji, v Špániji, v híši, v Prági

l

lípa, lépa, lópa, lúpa

šóla, déklica, lúč, Lucíja, Lúka, míslila sem, délala je, šlà bo, stòlpnica, bólnica, bol-
níca, pólka, pôl, dôl, čakálnica, kopálnica, kopálke, Kárel, Marcél, Vílma, hladíl-
nik, štedílnik, zamrzoválnik, računálnik

u za zapisani l

vòlk, mòlk, molčáti, vòlna, bólna, čòln, pôln, sòl, sòlza, vòl, živàl, žàl, stanováł,
stanováłka, igrál, igrálka, igrálski, vesél, bél, mrzél

l / ĭ / ě

králj, čévelj, nágelj, učítelj, pisátelj, ljubítelj, čéveljček, nágeljček, pisáteljski, lju-
bíteljstvo

l + j - l / ĭ / ě

králja - králj
pólja - pòljski
hmélja - hmélj

pisátelji - pisátelj
učítelji - učítelj
čévlji - čévelj

bólje - bóljše
pljúča - nágelj

VAJE V PISANJU ZVOČNIKOV

1. Na vrtu je rasel grm. Grm je bil poln vrtnic. Te so bile vseh barv, rdeče, bele, rumene in roza. Vidi so bile najbolj vseč rdeče vrtnice. Luka je utrgal vrtnico. Vida je bila vesela. Pogledala je Luko in se zbodla v prst. Ali so kje vrtnice brez trnja!

2. Kje je Pavel? Pavla ni doma. Kam je šel Karel? Danes je vroč dan in Karel je odšel na vrt gostilne Pri Marički. Tam bo popil kaj hladnega. Kaj dela Vilma? Vilma ne mara gostiln. Ima rada barve, zanima se za slikarstvo in dizajn. Zato je odšla v galerijo. In kje je Klemen? Klemen je ljubitelj filmov. Zvečer bo na televiziji zanimiv film in Klemen ga bo gledal. Kaj bo delala Silva? Silva bo gotovo brala, ker zelo rada bere. Jutri mora v hotel Turist. Tam jo čaka nova skupina turistov.

3. Peter ima nov plašč. Kakšen je? Je črn, rdeč, siv ali rjav? Vseeno je, važno je, da je topel in da je Petru prav. Peter ima brata Pavla. Petrov brat Pavel je danes zelo zadovoljen. Kupil je avto. Avto je star, majhen in počasen. Toda Pavel je zelo vesel. Zdaj je svet njegov. V Ljubljani živita njegova prijatelja, Karel in Ciril. Pavel se bo lahko večkrat peljal v Ljubljano. Z avtom je vožnja bolj hitra, udobna in prijetna kot z avtobusom.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

NEZVOČNIKI

Nezveneči nezvočniki (Nn) :	p	t	k	s	č	š	f	c	h
Zveneči nezvočniki (Nz) :	b	d	g	z	dž	ž			

píje : bíje, têta : déla, slòn : zlòm, číps : džíp, šè : žé, kós : gós, fár : cár : hárfa

Nezvočniki se med seboj razlikujejo po stopnji oviranja zračnega toka in po mestu izgovora. Glede na to se delijo na zapornike ali okluzive (**p-b, t-d, k-g**), pri teh se zračni tok popolnoma prekine, zlitnike ali afrikate (**c-č, dž**), ki so najprej zaprti, potem pa odprti, in pripornike ali sibilante (**f, s-z, š-ž, h**), pri katerih je zračni tok delno prekinjen.

Glede na mesto izgovora (tj. mesto približanja govornih ploskev v govorni cevi) so nezvočniki ustnični ali labialni (**p-b**), zobni ali dentalni (**t-d, s-z, c**), podlesnični ali alveolarno-palatalni (**š-ž, č-dž**) in mehkonenebni ali velarni (**k, g, h**).

Glede na značilen šum so **s, z, c** sičniki, **š, ž, č, dž** pa šumevci.

Po mestu tvorbe	Ustnični		Zobni		Podlesnični		Menkonebni	
Po načinu tvorbe	Nn	Nz	Nn	Nz	Nn	Nz	Nn	Nz
Zaporniki	p	b	t	d			k	g
Priporniki	f		s	z	š	ž	h	
Zlitniki			c		č	dž		
			Sičniki		Šumevci			

VARIANTE NEZVOČNIKOV

Variante nezvočnikov so:

favkalna **P, B** pred nosnikom **m**: kùp mármorja ['kuP' ma:rmɔrja], ob móstu [ɔB'mo:stu];

zobnoustnična **p, b** pred zobnoustničnima **f, v**: kùp fíg ['kup'fi:k], kùp vêj ['kup've:j], obvóz [ɔb'vɔs];

favkalna **T, D** pred nosnikom **n**: pótnik ['po:Tnik], dnò [D'nɔ];

lateralna **t, d** pred jezičnim **l**: tlà [t'la], dlán [d'la:n].

PREMENE NEZVOČNIKOV PO ZVENEČNOSTI

Do premen nezvočnikov po zvenečnosti prihaja v treh položajih.

Na koncu besede pred premorom je mogoč samo izgovor nezvenečih nezvočnikov: ljúb ['lju:p], léd ['le:t], Jánez ['ja:nes], bridž [b'ri:č], Tomáš [tɔma:š], snég ['sne:k]

V besedi je v izgovoru mogoč samo sklop iz samih zvenečih ali samih nezvenečih nezvočnikov. Zaradi te lastnosti, ki razlikujeje nezvočnike od samoglasnikov in zvočnikov, prihaja v nezvočniških sklopih do izgube fonološkega nasprotja med njimi, tj. do premene nezvočnikov po zvenečnosti.

ljúbka ['lju:pka], sládkor ['sla:tkɔr], Jánezka ['ja:neska], Tomážka [tɔ'ma:ška], snégca ['sne:kca]

Ker imamo prave predloge za del besede, pred katero stojijo, za njihov izgovor veljajo enaka pravila kot za izgovor nezvočnikov v besedi.

Predlog + SA/Z/Nz	Predlog + Nn	Izgovor
ob úri, móstu, zídu	ob poglédu	[ob] : [op]
od Áne, Víde, Bréde	od Pétre	[od] : [ot]
iz ávta, letála, džípa	iz táksija	[iz] : [is]
z Áno, Vído, Brédo	s Pétro	[z] : [s]

Na meji dveh besed je raba nezvenečih nezvočnikov veliko pogostejša kot raba zvenečih. Pred drugo besedo, ki se začinja s samoglasnikom, zvočnikom in nezvenečim nezvočnikom, je mogoč samo izgovor nezvenečega nezvočnika, samo pred zvenečim nezvočnikom je nezvočnik zveneč.

Začetek druge besede je	Zgled	Zgled	Izgovor
samoglasnik,	Tomáš igra kóšarko.	Alěš igra klavír.	[š]
zvočnik,	Tomáš je špórtnik.	Alěš je umétnik.	[š]
nezveneči nezvočnik,	Tomáš skáče.	Alěš poslúša.	[š]
zveneči nezvočnik.	Tomáš zmagúje.	Alěš bo nastópil.	[ž]

VAJE V IZGOVORU NEZVOČNIKOV

1. Izgovorite nezvočnike po pravilih izgovora nezvočnikov na koncu besede.

Blaž, Tomaž, Primož, Janez, Gorazd, Bled, Šentvid, Čatež, Stari trg, mož, laž, nož, dež, grad, mraz, jaz, trd, grd, bled, obraz

2. Tvorite moške oblike samostalnikov in jih izgovorite.

Vzorec: Vida : Vid

Blaža	Leopolda
Metoda	Francozinja
Bernarda	Angležinja
Dominika	Švedinja
Berta	

3. Dopolnite po vzorcu in izgovorite.**Vzorec:** *juga : jug*

trga	polža
zida	mrza
sladoleda	obraz
riža	Gorazda
Tomaža	Janeza

4. Dopolnite po vzorcu in izgovorite.**Vzorec:** *Potujem v Pariz. : Odpotujem iz Pariza.**Grem na Bled. : Vrnem se z Bleda.*

v Portorož	na breg
Umag	mraz
Čedad	trg
Novigrad	sneg
Šentvid	prag
Carigrad	led

5. Izgovorite nezvočnike po pravilih o izgovoru nezvočnikov v besedi.

Barbara : Barbka, Lada : Ladka, Neža : Nežka, Vida : Vidka, težek : težka, nizek : nizka, gladek : gladka

od Ane, od Vere, od Barbare, od Ceneta, od Petra
 ob osmih, ob vodi, ob zidu, ob hiši
 z očetom, z mamo, z dedom, s teto
 iz Anglije, iz Ljubljane, iz Prage, iz Postojne
 z Bleda, z Dunaja, s Ptuja, s Plitvic

6. Vadite izgovor končnega nezvočnika na meji dveh besed.

Blaž ima, Tomaž ve, Primož piše, Matjaž riše, Edvard išče, Gorazd nosi, Janez kupi, Vid dela, Andraž smuča, Bled zidajo, Bob gleda, dež pada, nož reže, jaz nočem, dolg jezik, slab dan

ZAPISOVANJE NEZVOČNIKOV

Osnovno pravilo pisanja nezvočnikov je, da se piše črka za tisti nezvočnik, ki se izgovarja pred samoglasniki in zvočniki.

Položaj N pred	Zgled	Izgovor	Položaj N	Zapis
samoglasniki	glásen	[ˈgla:sən]	pred nezvočniki	glásba
	zobobòl	[zɔ bɔˈbɔ l]		zóbki
zvočniki	glásno	[ˈgla:sno]	na koncu besede	glás
	zóbljem	[ˈzo:bljɛm]		zób

V navedenem pravopisnem pravilu so izjeme:

N pred SA	N pred Z	N pred N
Anglélzi		anglélški
možá	možjé	môški
možá	možjé	môštvo
grízem	grízla	grísti gríst
lézem	lézla	lésti lést

Predlog z/s	Pred SA	Pred Z	Pred zvenečim N	Pred nezvenečim N
	z Áno	z Vído	z Brédo	s Pétro